

Львівський національний університет імені Івана Франка
Юридичний факультет
Кафедра історії держави, права та політико-правових учень

Міжнародна асоціація істориків права

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА ТА ЇЇ МІСЦЕ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ (ДО 100-РІЧЧЯ ПРОГОЛОШЕННЯ)

**Збірник матеріалів
Всеукраїнської наукової конференції**

1 листопада 2018 р.

м. Львів

Випуск 2

Львів – 2018

*Рекомендовано до друку Вченою радою юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.
Протокол № 28 від 23 жовтня 2018 р.*

Матеріали друкуються в авторській редакції. Відповідальність за зміст публікацій, точність наведених фактів, інших відомостей покладено на авторів. Наведені авторами думки і висновки можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії.

Редколегія випуску:

- Бойко Ігор Йосипович**, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка;
- Усенко Ігор Борисович**, кандидат юридичних наук, професор, завідувач відділу історико-правових досліджень Інституту держави і права імені В. М. Корецького, заслужений юрист України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки;
- Кобилецький Микола Мар'янович**, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка;
- Тищик Борис Йосипович**, кандидат юридичних наук, професор кафедри історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, заслужений юрист України;
- Кольбенко Андрій Володимирович**, кандидат юридичних наук, доцент кафедри історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.

Західно-Українська Народна Республіка та її місце в історії українського державотворення (до 100-річчя проголошення): збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (м. Львів, 1 листопада 2018 р.) / І. Й. Бойко (голова редколегії), А. В. Кольбенко (відп. секр.). – Львів, 2018. – Вип. 2. – 280 с.

У збірнику представлено стислий виклад наукових статей та тез повідомлень, які доповідалися на Всеукраїнській науковій конференції «**Західно-Українська Народна Республіка та її місце в історії українського державотворення (до 100-річчя проголошення)**».

Для науковців, аспірантів, студентів, усіх тих, хто цікавиться історією держави і права України.

Гавриленко О. А. Українська революція у 1917 – на початку 1918 рр. на Харківщині: здобутки та втрати	108
Макарчук В. С. Михайло Мартинець – інженер, радник Віденського двору, Державний секретар земельних справ ЗУНР	113
Качур В. О. До питання про нормативну основу перебудови судової системи ЗУНР	118
Андрусак Т. Г. Національна держава як основна форма держави сучасного світу.....	123
Іванова А. Ю. До історії Української Галицької Армії: правничий гурток «Української бригади в Німецькім Яблоннім»	126
Липитчук О. В. Західно-Українська Народна Республіка: зовнішньополітична діяльність	132
Ситник О. М. Ідеологія ЗУНР як державотворчий чинник періоду національно-визвольних змагань 1917–1923 років	137
Терлюк І. Я. Правове забезпечення національного принципу державного будівництва в ЗУНР	145
Кольбенко А. В. Національні відносини в ЗУНР та їх правове регулювання	150
Казак Р. А. Дослідження діяльності ЗУНР у роботах зарубіжних науковців	155
Федущак-Паславська Г. М. Європейські цінності в українському державотворенні на початку ХХ ст.	158
Моряк-Протопопова Х. М. Вибрані аспекти діяльності українських політичних партій у Галичині ХІХ – на початку ХХ ст.	164
Стечишин А. В. Депутатська діяльність К. Левицького в австрійському парламенті	171

Східної Галичини (1867–1918 р.). – Івано-Франківськ: Видавець Супрун В. П., 2016. – 431 с.

3. Михайло Петрович Мартинець. – Електронний ресурс. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B5%D1%86%D1%8C_%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%BE_%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87

4. Тищик Б. Й. Західно Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і парави. – Львів: Тріада-плюс, 2005. – 313 с., Додатки.

5. Патер Іван. Михайло Мартинець // ЗУНР 1918–1923. Уряди. Постаті. сс. 185–189, с. 187–188 // <http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/18/200Martyneec.pdf>,

6. Кривава книга / Упорядник, автор передм. Я. Радкевич-Винницький. – Передрук вид. 1919, 1921 рр. – Дрогобич: «Відродження», 1994. – 274 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО НОРМАТИВНУ ОСНОВУ ПЕРЕБУДОВИ СУДОВОЇ СИСТЕМИ ЗУНР

Віра Олегівна Качур

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та історії держави і права права Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

Судові органи є важливою і невід’ємною складовою державного апарату будь-якої країни. У ЗУНР правовою основою їх створення став прийнятий Українською Національною Радою Закон «Про тимчасову організацію судів і влади судової» від 21 листопада 1918 р. Головною метою цього нормативного акта став намір замінити австрійську судову владу українською, однак не порушуючи при цьому самої судової організації. Так, § 1 зазначеного Закону встановив, що судочинство в ЗУНР має здійснюватися на основі законів і розпоряджень колишньої австрійської держави, якщо останні не суперечать

українській державності. [1, с. 191]. Тому компетенція колишнього австрійського міністерства юстиції переходила до Секретарства юстиції ЗУНР, яке мало визначити апарат судів, запропонувати кандидатури суддів, які згодом призначалися Державним Секретаріатом [2].

Судову владу ЗУНР очолив Державний Секретар судівництва О. Бурачинський, який розгорнув активну діяльність з перебудови судівництва. Система судових органів ЗУНР включала: повітові, окружні суди та вищий суд. Суд присяжних тимчасово припиняв діяльність у зв'язку з воєнним станом.

Згідно з § 3 закону «Про тимчасову організацію судів і влади судової» від 21 листопада 1918 р. всі суди, що перебували в окрузі Вищого крайового суду (м. Львів), ставали судами ЗУНР, які повинні були вирішувати кримінальні та цивільні справи. Крім того, згаданий закон залишив без істотних змін колишню австрійську систему загальних судів. Колишні повітові суди ставали повітовими судами ЗУНР, а окружні суди – окружними судами ЗУНР. Діяльність колишніх австрійських крайових судів у Львові і Чернівцях припинялася, замість них діяли окружні суди [1, с. 191–192].

Законом «Про тимчасову організацію судів і влади судової» на території ЗУНР було передбачено також суди вищих інстанцій. Планувалось утворення Найвищого державного суду у Львові. З цією метою влада ЗУНР повинна була прийняти окремий закон для визначення організаційно-правових основ його діяльності [1, с. 192]. Але Найвищий державний суд ЗУНР так і не був утворений.

Таким чином у первинному варіанті судова система ЗУНР лише в деяких незначних аспектах відрізнялась від колишньої судової системи Австро-Угорщини. Її низову ланку становили повітові суди, які були судами першої інстанції і розглядали справи у складі одноособового повітового судді чи колегії з трьох суддів. Повітовий суд поділявся на цивільний, кримінальний і екзекуційний (виконавчий) відділи. Кримінальний відділ розглядав справи про ухилення від сплати податків, справи про неповагу до влади та державної символіки, а також про злочини невеликої та середньої тяжкості [3, с. 71–72].

Українська Національна Рада розпорядилася, щоб до прийняття закону про судоустрій і судочинство попередні судді, а значну частину їх становили українці, та весь канцелярський апарат залишилися на своїх місцях. Звільнили тільки тих, хто скомпрометував себе антинародною, антиукраїнською діяльністю [4, с. 192–193].

Під керівництвом О. Бурачинського Державний секретаріат розгорнув активну діяльність щодо перебудови судової системи. У лютому 1919 р. видано розпорядження про поділ території держави на судові округи (всього 12) і судові повіти (всього 130). Населення мало обрати окружних і повітових суддів. Для національних меншин було встановлено квоту. Загальна кількість суддів мала становити 144 чоловіки. Для отримання посади судді тепер необхідно було скласти іспит перед спеціальною комісією (діяли при окружних судах), членів яких призначав Державний секретар судівництва. У пресі неодноразово друкувалася інформація про наявність вільних суддівських посад. Усі судді та працівники судів зобов'язувались скласти присягу на вірність Українській державі [5].

Українська Національна Рада 11 лютого 1919 р. прийняла закон «Про скорочення підготовляючої судівської служби», який скорочував строк стажування кандидатів на посади суддів з трьох до двох років. Разом із тим сільськими судьями присяжних могли стати лише чоловіки віком від 30 до 60 років, які вміли читати й писати, були уродженцями Галичини або інших країв колишньої Австро-Угорщини, але при цьому мешкали в даній місцині щонайменше рік і які сплачували 20 крон сталого податку чи були «адвокатами, нотарями, професорами і учителями в вищих і середніх школах, або мають титул доктора». У зв'язку з цим Державне секретарство юстиції 20 лютого 1919 р. видало також розпорядження про проведення т. зв. «судових іспитів», які мали складати кандидати на суддівські посади (крім вже працюючих суддів). Отже, для прийняття цих іспитів (після проходження кандидатом стажування) створювалися спеціальні комісії на чолі з головами (президентами) окружних судів. Членів цих комісій призначало Державне секретарство юстиції на пропозицію голів комісій. Членами комісій рекомендувалося призначати

професорів правничого (юридичного) факультету з предметів: цивільне право, торговельне і вексельне право, цивільний процес, карне право і карний процес, а також практиків – суддів і адвокатів. Іспитові комісії створювалися при окружних судах. Кожна з них мала складатися з п'яти осіб, із яких щонайменше двоє мають «належати до судейського стану», а один – до «адвокатського стану» [2]. Судові іспити були безкоштовні, членам комісії теж нічого не платили, крім коштів на відрядження. «Судейський іспит» складався з 2-х частин – усної та письмової. У вказаному вище розпорядженні детально регламентується їх проведення, критерії оцінок тощо.

Того ж 11 лютого 1919 року Державне секретарство юстиції Законами «Про розмежування компетенції повітових та окружних судів в цивільних справах» та «Про зміну складів Трибуналів першої інстанції в карних справах» встановило чітку компетенцію повітових та окружних судів, які мали розглядати лише цивільні справи, та трибуналів, створених для розгляду кримінальних справ. Згідно Закону від 11 лютого 1919 р. останніх призначало Державне секретарство юстиції, затверджувала Українська Національна Рада або її Виділ. Ними могли бути лише юристи з титулами «радники суду» і «радники Вищого суду». Трибунали 1-ї інстанції діяли у складі: 1) одноособового судді, якщо покарання за вчинене правопорушення не перевищувало 1 року в'язниці або грошова кара – незалежно від розміру; 2) у всіх інших випадках трибунал діяв у складі 3-х суддів [2].

Вищою, другою інстанцією з цивільних і кримінальних справ згідно із законом Української Національної Ради від 15 лютого 1919 р. «Про тимчасове виконання судівництва в цивільних і карних справах в другій і третій інстанціях в часі надзвичайних відносин, спричинених війною» мав бути Вищий суд у Львові, а третьою, найвищою інстанцією – Найвищий державний суд. Але до їх створення, говориться в законі, «в часі надзвичайних обставин, спричинених війною», функції другої і третьої інстанцій належали спеціально створеним Сенатам: Окремому судовому сенату 11-ї інстанції та Окремому судовому сенату 3-ї інстанції, створеним при окружному суді в Станіславі. Членів і голів сенатів

призначав Державний секретар юстиції, затверджувала Українська Національна Рада або її Виділ. Засідання окремих сенатів проходили один раз на місяць. Розпорядженнями Державного секретарства юстиції (від 23 лютого і 1 березня 1919 р.) були врегульовані розміри оплати за судові витрати, судове мито, суми оплат при розгляді цивільних справ, оплата праці покликаних експертів тощо. У компетентних колах обговорювалася пропозиція про створення для розгляду дрібних, зокрема, побутових справ, сусідських конфліктів т. зв. «громадських судів» (за зразком колишніх обцивільних копних судів). Але реальних обрисів ця справа не набрала [2].

Фахівцями обговорювалися питання створення так званих «громадських судів» для розгляду дрібних побутових справ (на зразок колишніх громадських копних судів) [6, с. 79]. На жаль, цей намір не був втілений в життя.

Таким чином, нормативну базу перебудови судової системи Західноукраїнської Народної Республіки склали три закони: «Про розмежування компетенції повітових та окружних судів в цивільних справах»; «Про зміну складів Трибуналів першої інстанції в карних справах» та «Про скорочення підготовчої суддівської служби». Вони були покликані вирішити комплекс проблем, пов'язаних із визначенням їх місця в структурі державного апарату, набором правоохоронців на службу, підставами звільнення зі служби та умовами їх соціального захисту та оплати праці, а також підвищенням їх професійної підготовки.

Література:

1. *Єфремова Н. В.* Суд і судочинство в УНР, Українській державі, ЗУНР (1917–1920 рр.) / Н. В. Єфремова, Б. Й. Тищик, В. Т. Марчук. – Одеса: Фенікс, 2007. – 280 с.
2. *Гай-Нижник П. П.* Формування органів державної влади та управління ЗУНР (1918-1920 рр.): [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc/181doc.php>
3. *Кондратюк О. В.* Судова система та судочинство в Галичині у складі Австро-Угорщини (1867–1918 рр.): дис. на здоб. наук. ступ. канд.

юрид. наук: спец. 12.00.01 / Кондратюк Олександр Володимирович. – Львів, 2006. – 203 с.

4. Тищик Б. Й. Західно Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права / Борис Тищик. – Львів: Тріада плюс, 2004. – С. 40.

5. Судова система [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/1429011445543/pravo/sudova_sistema

6. Бурачинський Осип [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/18/050Burachynsk.pdf>

НАЦІОНАЛЬНА ДЕРЖАВА ЯК ОСНОВНА ФОРМА ДЕРЖАВИ СУЧАСНОГО СВІТУ

Тарас Григорович Андрусяк

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри історії держави,
права та політико-правових учень Львівського національного
університету імені Івана Франка (м. Львів)*

Поява та розвиток держав є однією з ключових проблем історії людства упродовж останніх тисячоліть. Боротьба за зміцнення держави та збільшення її території була чи не основною причиною всіх війн та конфліктів. Саме тому, розпад, на початку ХХ ст., багатонаціональних імперій завершився створенням національних держав переважної більшості народів. Проте, історичне минуле справило свій руйнівний, для деяких народів, вплив на розвиток подій.

На відміну від народів, які утворили власні національні держави, на етнічних землях російського народу домінуючими стали сили, одна з яких прагнула зберегти велику багатонаціональну монархію з повною відсутністю позитивних тенденцій, які домінували в розвитку людства, друга сила прагнула повністю та остаточно зруйнувати станове суспільство. В результаті, це призвело до громадянської війни серед російського народу та не створення ним власної національної держави. Розуміючи несумісність та неспроможність ідеократичного